

Іншомовний вплив на морфологічний рівень староукраїнської ділової мови XVI – XVII ст.

(На матеріалі актових книг північноукраїнського ареалу)

Проблема чужомовного впливу на морфологічну систему на сьогодні у лінгвістиці є до кінця нерозв'язаною і дискусійною. Її суть можна звести до двох положень: 1) морфологічна система є закритою і важко піддається іншомовним впливам (А.Мейє, Е.Сепір), а якщо якісь зміни і відбуваються, то тільки через посередництво запозичених лексем, тобто визнається запозичення лише на лексичному рівні (Е.Сепір); 2) морфологічний рівень може зазнавати впливів з боку іномовної системи (Г.Шухардт, У.Вайнрайх, Г.Меновщиков, Е.Хауген). Науковими розвідками, які присвячені зазначеній проблемі, як спеціально, так і дотично до неї, займалися А.Мейє, Е.Сепір, Г.Шухардт, У.Вайнрайх, Ю.Жлуктенко, Г.Меновщиков, Е.Хауген, Т.Льяшенко, А.Лукашанець, Н.Баскаков, А.Асланов та ін. В українському мовознавстві (як і в лінгвістиці в цілому) окремого монографічного дослідження, присвяченого проблемі морфологічних запозичень, ще немає. Цими питаннями займалися такі українські дослідники, як М. Онишкевич (на матеріалах бойківського діалекту), Г.Зимовець (на матеріалі мови української діаспори) та ін. У діахронії української мови запозичення на морфологічному рівні відзначали І. Огієнко у праці “Українська літературна мова XVI ст. і український Крехівський Апостол 1560-х років”, І.Керницький у монографії “Система словозміни української мови XVI ст.”, а також Л.Гумецька, В.Русанівський та ін.

Практичне та теоретичне значення роботи полягає у виявленні додаткового матеріалу, який ще не залучався до зазначених наукових студій; такі дослідження можуть служити для вироблення концептуальних положень про можливість/неможливість іномовних впливів на морфологічному рівні, для вияву закономірностей у морфологічній інтерференції. Матеріал дослідження може бути використаний для порівняння із сучасними процесами, які відбуваються в морфологічній системі під впливом російської мови.

Основне завдання статті – виявити і проаналізувати вплив морфологічних систем інших мов (насамперед польської) на словозміну староукраїнської мови ділового стилю.

Джерелами слугували актові книги Житомирського гродського уряду різних років, Волинські грамоти XVI ст., Книга Київського підкоморського суду.

У процесі дослідження виявилось, що вплив на морфологічному рівні відбувався передовсім з боку польської мови, досить рідко – латинської: з наших прикладів це форма

шкрутєниум [АКЖГУ 1611: 8 зв.]¹, яку І.Керницький пояснює латинським впливом, і то через посередництво польської мови [Керницький 1967: 70]. Як зазначає Я.Залеський, унаслідок тривалих культурних і політичних зв'язків мусив настати взаємовплив мовний, що найперше відбився на лексиці, але не в останню чергу на граматиці [Zaleski 1983: 9]. Значну роль відіграли і мовні штампи в тогочасному діловодстві, які запозичувались спочатку із чеської мови, а потім – польської. Наприклад, у Волинських грамотах часто дієслова у першій особі однини теперішнього часу мають закінчення *-ам* у формулах: *Я, ..., вы(з)нава(м) и дава(м) вѣдати си(м) мои(м) ли(с)то(м)...*[ВГ: 17/221 зв.]; у Житомирських книгах форма *сознава(м)* найчастіше трапляється у кліше, які стосуються зізнань возних: *Я...енєра(л) во(з)ны(и)...со(з)нава(м) на то(м) квитє моє(м) ку записова(н)ю до кни(г) за(м)ку гѣдрьского Житоми(р)ского...*[ДМВН 1609: 16, також ДМВН 1605: 14 зв., 21, 21 зв., 1609: 45,]; польська форма *не вє(м)* зустрічається, як правило, у конструкції *не вє(м), если живы буду(т)* [ДМВН 1605: 8 зв., 21 зв., 22, ДМВН 1609: 23, 24], хоч поряд є *не вѣдаю, чи жи(в) будє(т)* [ДМВН 1609: 23]. Також вплив міг пояснюватися тим, що “в XVI, а особливо в XVII ст. писарі часто переходили з однієї мови на іншу навіть у процесі написання одного і того ж документа” [Русанівський 1963: 90].

Зауважимо, що із наведених далі морфологічних запозичень жодне не стало визначальним в українській літературній мові, не було послідовним навіть у одній пам'ятці. Можливо, це пояснюється типологічною спорідненістю польської і української мов, де значна кількість морфологічних засобів збігаються², а можливо, внутрішніми законами розвитку мови: непотрібністю запозичених елементів в граматичній будові, адже запозичена лексема насамперед заповнює вакуум у лексичній системі мови, якого не може бути на граматичному рівні.

На основі проаналізованих пам'яток відзначимо такі форми, які зазнали впливу з боку польської мови:

У словозміні іменника активізуються форми на *-ове* [Керницький 1967: 54-55]: *пото(м)ковє* [ВГ: 197, ДМВН 1609: 21 зв.], *при(н)цьталоє* [ДМВН 1609: 9, 47 зв., 49-50: 22 зв.], *пѣнове* [ДМВН 1605: 10, 12, 16 зв., ВГ: 35/207], *енєралоє* [ДМВН 1605: 17, 22, 24], *поводовє* [ДМВН 1605: 41, 1609: 4], *шкрутаторовє* [ДМВН 1605: 43], *акторовє* [ДМВН 1609: 6], *протє(с)та(н)товє* [ДМВН 1649-50: 10], *ω(и)цовє* [ДМВН 1649-50: 30], *вуєє* [ДМВН 1605: 8, 9]. Слід зазначати, що оскільки така форма у минулому була характерною і

¹ Тут і надалі вказується сторінка оригіналу, крім волинських грамот, де перша цифра вказує на сторінку видання, а друга – оригіналу.

² Пор. твердження: О.Лукашанець: “Единство грамматического строя русского и белорусского языков, наличие одних и тех же грамматических категорий и в целом одинаковых грамматических значений приводит к тому,

для української мови (називний відмінок множини іменників -й- основ), тому доречніше говорити про її поширення під впливом польської мови, а не повне запозичення. Аналоги маємо в сучасному живому мовленні: поширене вживання активних дієприкметників на -уч-, -ач- під впливом російської мови, які не характерні для української літературної. Такий тип інтерференції (розширення вживання граматичної форми або моделі під впливом іншої, де така форма чи модель дуже активні), на думку Ю.Жлуктенка, є найбільш поширеним і не спричиняє будь-яких порушень у мові [Жлуктенко 1966: 94]. Як показує мовна практика, аналізована словоформа без польськомовної підтримки не стала продуктивною в українській мові, в літературній – маємо лише *панове*. Зрозумілими у контексті сказаного є поодинокі форми із цим формантом у західних (суміжних з польськими) говорами): *людкове* [Аркушин, усне повідомлення].

У всіх досліджуваних пам'ятках відмінюються на польський лад іменники чоловічого роду типу *староста* за допомогою прикметникових закінчень: *по(д)старости(м)* [АКЖГУ 1611: 58, ДМВН: 1], *по(д)старостѣму* [ВГ: 24/12 зв.], *по(д)скарбѣму* [АКЖГУ 1611: 58 зв., ДМВН 1609: 5], *по(д)старо(с)тего* [АКЖГУ 1611: 67, 81 зв., ДМВН 1609: 13], *по(д)коморого* [ККПС: 8 зв.], *по(д)коморе(з)[о]* [ДМВН 1609: 30 зв.], *по(д)ска(р)бѣ(з)[о]* [ДМВН 1609: 9, 2 зв.], *по(д)воєводе(з)[о]* [ДМВН 1609: 12 зв.], *по(д)чашому* [ДМВН 1649-50: 7 зв.], *горо(д)ничого* [ДМВН 1649-50: 26 зв.].

За спостереженнями І.Огієнка, І. Керницького, під впливом польської мови з'явилося в українській літературній мові XVI ст. багато іменників чоловічого роду на -ця (-ца), які відмінюються як іменники жіночого роду з основою на -а(-я) [Огієнко 1930: 311; Керницький: 10]: *де(р)жа(в)ца* [ВГ: 29/100 зв., ДМВН 1609: 40], *побо(р)цу* [ДМВН 1609: 16 зв.], *спра(в)цею* [ДМВН 1609: 40 зв.], *се(с)тре(н)ца* [ДМВН 1605: 6 зв.]. У діалекті бойків М.Онишкевич відзначає і нині часте вживання суфікса -ця : *заступця, зрадяця* [Онышкевич 1969: 234].

Форми прикметників з усіченим кінцевим *й* у називному відмінку однини чоловічого роду: *возни и енераль на(д)ворни* [ДМВН 1649-50: 14 зв.], *кожъды арьши(н)* [ДМВН 1649-50: 24], очевидно, варто коментувати дwoяко: як живомовна поліська риса (*зеле'ни^і, ле'хки^і*) і як польський вплив (*pierwszy*) [Огієнко 1930: 295].

Спорадично зустрічаються впливи у системі займенників, числівників: *те(н)* [АКЖГУ 1611:73], *мне(и)шую* [ВГ: 30/10], *мне(и)* [ВГ: 30/9 зв.], *пе(р)вшое* [ВГ: 60/39], *двѣма(с)ты*

[ДМВН 1605: 16 зв.], *чотирьдєся(т) дєвятомь* [ДМВН 1649-50: 12, 15 зв.]³, *чтириста* [ДМВН 1609: 14, ВГ: 32/7зв.].

Під польським впливом з'являється багато дієслів з префіксом у-, яких, як зазначає І.Огієнко, не знала жива українська мова [Огієнко: 388]: *ужалова(в)шиисє* [ДМВН 1605: 7 зв.], *уконъте(н)товали(с)* [ДМВН 1649-50: 30], *улютова(в)шиисє* [ДМВН 1605: 7], *упа(т)ры(в)шии* [ДМВН 1649-50: 23], *упровади(л)* [ДМВН 1605: 7 зв.], *ухороняючи* [ДМВН 1649-50: 22 зв.], *уступую* [ДМВН 1605: 1зв.], *узривати* [ВГ: 29/100] , *узычати, узычити* [ВГ: 28/99 зв.], *увєза(л)* [ВГ: 27/230].

Зусрічаємо в пам'ятках польські форми дієслів теперішнього часу, напр.: *высыла(м)* [ККПС: 9], *мы ... при(з)навамы* [ККПС: 11 зв.], *росказуємы* [ККПС: 34 зв.], *све(т)чымы* [ККПС: 94] [ККПС: 48], *вызнава(м)* [ВГ: 145 зв.], *пуска(м)* [ВГ: 153], *зе(з)нава(м)* [АКЖГУ1611: 82 зв.], *зрека(м)* [ДМВН 1605: 1зв.], *со(з)нава(м)* [ДМВН 1605: 14 зв., 21, 21 зв., 1609: 16, 45], *со(з)наває(м)* [ДМВН 1605: 15, 22 зв., 24, 31,], *зе(з)нава(м)* [ДМВН 1605: 33 зв., 47, 48], *вы(з)нава(м)* [ВГ: 17/221 зв.], *прирєка(м)* [ВГ: 39/31], *дава(м)* [ВГ: 17/221 зв.], *нєма(ш)* [ДМВН 1649-50: 35], *нє вє(м)* [ДМВН 1605: 8 зв., 9, 21 зв., 22; ДМВН 1609: 23, 24]], зрідка форми допоміжного дієслова позначені впливом польської мови, напр.: *прото року смы нє мєли* [83 зв.], *показа(т) єстєсмо готові* [ККПС: 10 зв.], тобто, за словами В.Німчука, "гібридна" польсько-українська форма [Німчук 1991: 48]. Зауважимо, що форми типу *вызнавамь, вызнавашь* зберігаються і досі в бойківських і лемківських говорах [Керницький 1967: 198].

У дієсловах з основою на шиплячий приголосний суфікс *-e-* часто переходить в *-o-*, мабуть, теж під впливом польської мови, оскільки для живого мовлення це явище було невластивим, "про це свідчить факт їхнього відмирання в подальшому" [Матвієнко 1995: 11; Керницький 1967: 261]: *высажоньє* [ДМВН 1609: 43 зв.], *урождоно(г)[о]* [ДМВН 1605: 2], *долождоно* [ДМВН 1609: 45], *сужоны* [ДМВН 1609: 45 зв.], *потрачоны* [ДМВН 1649-50: 17 зв.], *пораждоно* [ВГ: 23/229 зв.], *заплачоны*[ВГ: 24/12 зв.] та ін.

Одним із джерел поповнення прислівників в українській літературно-писемній мові XVI – XVII ст. була польська: *вниве(ч)* [ККПС: 9, ДМВН 1649-50: 25 зв.], *понева(ж)* [ДМВН 1605: 39, 1649-50: 10 зв.], *потроше* [ДМВН 1649-50: 29 зв.], *прє(ч)* [ДМВН 1649-50: 21], *вєсполь* [ДМВН 1649-50: 10 зв., 21] тощо.

На сьогодні в українській лінгвістиці неоднозначно потрактовується поява прислівників на *-ε* у староукраїнських пам'ятках. Формант *-ε* у відприкметникових прислівників пояснюють: а) адвербіалізованою формою знахідного відмінка однини

³ У збірнику ДМВН в Житомирських актових книгах за 1605, 1609 маємо числівник сорок, а вже за 1649-50 – чотирьдєся(т), *чоти(р)дєсять ѡ(с)ми(м)* [ДМВН 1649-50: 23]

стягнених членних прикметників середнього роду; б) як фонетичний варіант прислівників на *-ѣ*; в) впливом польської мови, у якій тип прислівників на *-i(e) < -ě* був і є панівним [ГУМ 1978: 378]. Погоджуємось із думкою Л.Гумецької про те, що словотворення прислівників на *-ε* значно активізувалося під впливом польської мови, але “саме виникнення польському впливові ніяк приписувати не можна”, оскільки були власні потенційні можливості (значна кількість прислівників вищого ступеня порівняння, стягнені форми середнього роду членних прикметників) [Л.Гумецька 1958: 240]. На роль польської мови у поширенні прислівникових форм на *-ε* вказує час їх появи (XIV – XV, розквіт в XVI – XVII ст.), адже саме в цей час ця мова функціонує чи не в усіх сферах; існування їх у сучасному діалекті бойків (*нагле, вірне, стократне*), які довгий час контактували безпосередньо з польською мовою [Онышкевич 1969: 234]. Спостереження над актовими книгами Житомирського гродського уряду, які вміщені у збірці “Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.”, показало, що в цих документах прислівники на *-ε* переважають над прислівниками на *-o*. Із трьох аналізованих книг засвідчено 59 форм на *-ε* і 14 на *-o*, при цьому лише одна словоформа має паралельне вживання *-ε* з *-o*: *ледве* [ДМВН 1605: 7 зв.], *ле(д)во* [ДМВН 1605: 7].

У службових частинах мови польський вплив простежується очевидний: *прето* [ДМВН 1649-50: 29 зв.], *ку* [ВГ: 29/100], *иле* [ВГ: 34/103], *тогдаы* [ВГ: 25/34 зв.], *по(д)ле* [ВГ: 25/34 зв.], *а(л)бо* [ВГ: 19/223], *иж-ε(м)* [ВГ: 36/62 зв.], *кгдаы* [ВГ: 28/99 зв.], *жебы* [ВГ: 31/10 зв.], *ве(д)ле* [ВГ: 153, 196 зв.], *во(д)ле* [ВГ: 18/222], *по(д)лугъ* [ВГ: 153, ДМВН 1605: 1 зв.], *во(д)луг* [ВГ: 38/27 зв.], *по(д)ле* [ВГ: 213 зв., ДМВН 1605: 6, 12, 15 зв.], *вобε(ц)* [ВГ: 223 зв.], *кгдаы(ж)* [19] та ін.

Оскільки прислівники та службові слова не мають системи словозміни, а відповідно, і не мають морфологічної адаптації, тому варто говорити лише про лексичне запозичення. Поряд із цим, на нашу думку, можемо аналізувати і як морфологічні запозичення, оскільки, запозичуючись навіть на лексичному рівні, ці слова розподіляються за відповідними граматичними класами, а тому в межах частини мови ведуть себе інакше, ніж питомі слова: мають обмежену кількість або й зовсім не мають спільнокорених слів, мають малорозгалужену систему словотворчих засобів, іншу лексичну валентність. Більшість із вищезазначених прикладів є одночасно і лексичними (і фонетичними) запозиченнями, тому невелика кількість проаналізованих джерел не дає ще підстав для висновків про те, чи може морфологічний рівень без лексичного порушуватись під дією іншомовної системи. Результати дослідження показали, що запозичення на морфологічному рівні не охоплює повну парадигму, очевидно, поширювались ті форми, які активніше використовувались (наприклад, у кліше, частотність), або для яких були закладені потенційні можливості у мові-реципієнті (іменники на *-ове*, прислівники на *-ε* тощо). На наш погляд, морфологічне

запозичення слід визнавати як окреме мовне явище також із тих позицій, що лексичне запозичення часто теж не охоплює всю семантичну парадигму. Буває, що у мові-джерелі запозичуване слово може мати декілька значень, а в мові-реципієнті – тільки одне, наприклад: слово *претеньдовавати*, за спостереженнями С.Гриценко, у латинській мові означало: витягувати, протягувати, тримати перед собою; наводити як доказ, виправдовуватися, вибачатися; протиставляти; розміщуватися попереду; лежати, знаходитися перед, а в староукраїнську мову запозичилось із значенням заявляти права на щось [Гриценко 1999: 192]. Ряд запозичених слів зазнає семантичних змін при адаптації, зокрема розширення семантичного змісту слова, наприклад, українська лексема *екстракт* походить від латинського *extractum* ‘витягнуте’; в українській мові слово набуло значення “витяг” і більш уточнене – випис із судово-адміністративних книг або актів [Гриценко: 150-151]. У таких випадках важко провести чітку межу: запозичується слово (в усіх можливих формах, з усіма значеннями), сема чи лише звукова оболонка.

Проаналізований матеріал показав, що хоча морфологічна система є стійкою і закритою, однак вона піддається іномовним впливам. Інша річ, що це є непослідовним, спорадичним, та й, зрештою, непотрібним на відміну від лексичної системи для розвитку мови, оскільки на граматичному рівні мова прагне до уніфікації, яка полягає навіть у скороченні власних засобів вираження форм, категорій – це з одного боку, з іншого – таким впливам заважає унормування (літературної) мови, адже порушення морфологічної рівноваги можемо спостерігати в діалектах, пам’ятках, усному розмовному мовленні, тобто в тому мовному середовищі, де немає чітко окресленої норми, або немає необхідності її дотримуватись. Наприклад, М.Онишкевич в бойківському говорі, попри незначну кількість морфологічних полонізмів, все ж відзначає їх наявність: закінчення *-у* в місцевому відмінку однини іменників чоловічого роду з м’якою основою (*в Борислав’ю*); закінчення *-а* в називному відмінку множини: (*фундамент, документа*) [Онишкевич 1969: 234]. Порушення морфологічної рівноваги спостерігається нині в розмовному мовленні (іноді навіть в друкованих матеріалах) під впливом російської мови: *слідуюча* зупинка, *супроводжуючий* документ, *управляючий* пристрій, *за текучий* рік, *пануюча* мова, *чистоплотна* жінка, *самий красивий*, *вступаючий у вуз*, *язичеський* обряд, *незамінима* річ та ін.³

Невелика кількість використаних джерел у цій розвідці поки що не дає підстав сказати однозначно, чи вищезазначені морфологічні запозичення є характерними для всього часового зрізу (XVI – XVII ст.), хоч і непослідовними, що може пояснюватися правописною

³ Приклади взяті із посібника Волощак М. Неправильно-правильно. Довідник з українського слововживання. – К., 2003. – 158 с. та з усного розмовного мовлення.

нормою, чи є властивими для мовлення окремих авторів (писарів). На заваді об'єктивному розв'язанню вказаної проблеми стоїть ряд об'єктивних причин: недостатня кількість пам'яток, відсутність важливої для лінгвіста інформації (точне датування, локалізація тексту, відомості про авторів (писарів)). Важко сказати, які із зазначених вище морфологічних запозичень побутували в тогочасному усному мовленні, а які були притаманними для окремих осіб (наприклад, двомовних) чи й для ділового письма взагалі. В.Шимановський у студіях "Очерки по истории русских наречий ..." робить висновки про те, що граматична будова живої мови впливу не зазнавала, окрім місцевостей, які межують із польськими діалектами [Шимановский 1863: 96]. На наш погляд, таке твердження є сумнівним: якщо в російськомовному середовищі граматична система української мови порушується (як словозміна, так синтаксична будова), вірогідно, вона могла зазнавати змін і в оточенні польської мови.

Отже, незважаючи на закритість морфологічної системи, із досліджуваного матеріалу можемо зробити висновок про те, що при взаємодії двох мовних систем морфологічний рівень впливу все-таки зазнає. Це відбувається найчастіше тоді, коли дві мови функціонують водночас, нехай навіть і в різних сферах. Уважаємо, що більшість запозичених форм з'явилося і поширилося завдяки лексичному запозиченню, оскільки чужомовні форми трапляються в основному в іншомовних словах, частина з них активізувалась під дією іншомовного чинника. Підсумовуючи слід сказати, що вплив на морфологічний рівень староукраїнської ділової мови відбувався насамперед через польськомовну практику писарів, свідків, працівників тогочасних судових та гродських установ; ряд форм проникло в діловодство разом із запозиченими формулами (кліше).

У подальших студіях варто простежити іншомовний вплив на морфологічний рівень староукраїнської мови в пам'ятках з усієї території України, що дасть змогу знайти спільні та відмінні тенденції. Доцільно було б розглянути зазначену проблему з погляду психолінгвістики (насамперед, мови і мислення).

Джерела

[АКЖГУ 1611] – Актова книга Житомирського гродського уряду 1611 року // Підгот. До вид.: А.М. Матвієнко, В.М. Мойсієнко. – Житомир, 2002. – 392 с.

[ВГ] – Волинські грамоти XVI ст. // Упорядники В. Б. Задорожний, А. М. Матвієнко. – К., – 1995. – 246 с.

[ДМВН] – Ділова мова Волині і Наддніпрянщини XVII ст.: Зб. док. / Підгот. До вид. В.В. Німчук, В.Русанівський та ін. – К.: Наукова думка, 1981. – 316 с.

[ККПС] – Книга Київського підкоморського суду (1584-1644) / Підгот. До вид. Г.В. Боряк, Т.Ю. Гирич та ін. – К., 1991. – 344 с.

Література

- [Гриценко – 1999] – Гриценко С.П. Лексичний вплив як чинник динаміки структури мови-реципієнта (на матеріалі латинських запозичень українських пам'яток к. XVI – XVII ст.) / Дис... канд. філол. наук: 10.02.01. – К., 1999. – 290 с.
- [Гумецька 1958] – Гумецька Л.Л. Нарис словотворчої системи української актової мови XIV – XV ст. – К., 1958. – 298 с.
- [Жлуктенко 1966] – Жлуктенко Ю.О. Мовні контакти. – К., 1966. – 135 с.
- [Зимовець 1997] – Зимовець Г.В. Міжмовна інтерференція в умовах контактного білінгвізму (на матеріалі мови української діаспори) // Дис. ... канд. філол. наук: 10. 02. 15 – К., 1997. – 243 с.
- [ПУМ 1978] – Історія української мови. Морфологія. – К., 1978. – 539 с.
- [Керницький 1967] – Керницький І. Система словозміни в українській мові. – К., 1967. – 288 с.
- [Лукашанец 1990] – Лукашанец А.А. Особенности грамматической интерференции в условиях близкородственного двуязычия // Грамматическая интерференция в условия национально-русского двуязычия. – М., 1990. – С.120-127.
- [Матвієнко 1995] – Матвієнко А.М. Передмова // Волинські грамоти XVI ст. – К., 1995. – С. 5-16.
- [Меновщиков 1964] – Меновщиков Г.А. К вопросу о проницаемости грамматического строя языка // Вопросы языкознания. – 1964. – № 5. – С. 100-106.
- [Німчук 1991] – Німчук В.В. Підкоморські книги Правобережної України К. XVI – поч. XVII ст. // Книга Київського підкоморського суду (1584-1644). – К., 1991. – С. 48.
- [Огиенко 1915] – Огиенко И.И. Иноземные элементы в русском языке. – К., 1915. – 198 с.
- [Огієнко 1930] – Огієнко І. Українська літературна мова XVI ст.. і український Крехівський Апостол 1560-х років. Літературно-лінгвістична монографія. – Варшава: Вид-во Варш. Ун-ту, 1930. – Т. 1. – 520с. – Т.2. – 192с.
- [Онышкевич 1969] – Онышкевич М.О. Польские элементы в диалекте бойков // Исследование по польскому языку. – М., 1969.
- [Русанівський 1963] – Русанівський В.М. Польська ділова мова XVI-XVII ст. як джерело вивчення її історичних взаємин з українською // Славістичний збірник. – К., 1963. – С. 86-96.
- [Русанівський 1973] – Русанівський В.М. Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI – XVII ст. К., 1973. – 28 с.

[Шимановский 1863] – Шимановський В. Очерк по истории русских наречий. Черты южнорусского наречия в XVI – XVII вв. – Варшава, 1863.

[Zaleski 1983] – Zaleski Jan. Polszczyzna kresów południowo-wschodnich // Studia nad polszczyzną kresową. T. II. – Pod. Red. J.Rigera i W.Werenicza. T.2. – Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź, 1983. – С.9-14.

Анотація

У статті на матеріалах ділової мови XVI – XVII ст. розглядається проблема чужомовного впливу на морфологічну систему. Проаналізовано на рівні частин мови форми, які найчастіше зазнавали порушень під іншомовним впливом. Вказано можливі причини морфологічних запозичень у староукраїнській діловій мові. Зазначено, що більшість запозичених словоформ у сучасній літературній мові не збереглася, частина вживається у діалектах, суміжних із польськими. Дослідження показало, що порушення у системі словозміни відбувалося насамперед під впливом польської мови. Проведена паралель із діалектами та народнорозмовною мовою дала підстави зробити висновки про те, що система словозміни може порушуватись під впливом іншої системи за умови активного функціонування у мовній практиці носіїв.